

O‘ZBEKISTONDA BUXGALTERIYA HISOBINING MILLIY TIZIMINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH

Bonu Raxmatullayeva-Xalqaro Innovatsion Universiteti.Iqtisodiyot
yo'nalishi II- bosqich magistranti.

Olim Xayrullayev.dots- Xalqaro Innovatsion Universiteti.Iqtisodiyot
kafedrasi katta o'qituvchisi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasida buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotning milliy tizimini xalqaro standartlar (MHHS) asosida takomillashtirishning konseptual asoslari va amaliy ahamiyati tahlil qilingan. Tadqiqot doirasida milliy standartlar (BHMS) va xalqaro mezonlar o‘rtasidagi tafovutlar qiyosiy o‘rganilib, korxonalarining moliyaviy shaffofligini oshirish orqali mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligini yuksaltirish strategiyalari yoritib berilgan. Shuningdek, maqolada xo‘jalik yurituvchi subyektlarda MHHSni joriy etishning tashkiliy-uslubiy muammolari, raqamli texnologiyalarning hisob tizimidagi o‘rni hamda soha mutaxassislarining xalqaro malaka darajasini oshirish masalalari ilmiy jihatdan asoslangan. Tadqiqot yakunida buxgalteriya hisobining milliy modelini xalqaro talablarga moslashtirish bo‘yicha mualliflik takliflari va amaliy tavsiyalar ilgari surilgan.

Kalit So'zlar: Buxgalteriya hisobi, MHHS (IFRS), BHMS (NAS), moliyaviy hisobot, transformatsiya, investitsiya muhiti, shaffoflik, moliyaviy audit, buxgalteriya metodologiyasi, kadrlar malakasi, xalqaro tajriba, iqtisodiy islohotlar.

KIRISH

Zamonaviy dunyoda iqtisodiy jarayonlarning globallashuvi va xalqaro sarmoyaviy aloqalarning kengayishi moliyaviy ma'lumotlarning yagona va tushunarli bo'lishini taqozo etmoqda. O‘zbekiston iqtisodiyotini modernizatsiya qilish va uni jahon bozoriga integratsiyalash bosqichida buxgalteriya hisobining

milliy tizimini xalqaro standartlar (MHHS) asosida qayta ko‘rib chiqish eng dolzarb vazifalardan biridir. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-fevraldagi “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o‘tish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-4611-sonli qarori ushbu sohadagi islohotlarning huquqiy va amaliy poydevori bo‘lib xizmat qilmoqda. An’anaviy ravishda shakllangan Buxgalteriya hisobining milliy standartlari (BHMS) ko‘proq soliq hisoboti va nazorat funksiyalariga yo‘naltirilgan bo‘lsa, xalqaro standartlar (MHHS) investorlar va tashqi foydalanuvchilar uchun qaror qabul qilishda asos bo‘luvchi shaffof ma’lumotlarni taqdim etishga xizmat qiladi. Shu sababli, milliy tizimni takomillashtirish nafaqat texnik jarayon, balki mamlakatning xalqaro reytinglardagi o‘rnini yaxshilash va “iqtisodiy pasporti”ni shaffoflashtirish vositasidir. Buxgalteriya hisobini xalqaro standartlarga moslashtirish masalalari ko‘plab mahalliy va xorijiy iqtisodchi olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Biroq, milliy iqtisodiyotimizning o‘ziga xos xususiyatlari, soliq tizimi bilan bog‘liqlik darajasi va xo‘jalik yurituvchi subyektlarning MHHSga o‘tishdagi tayyorgarlik darajasi doimiy ravishda yangicha yondashuvlarni talab qiladi. Ayniqsa, raqamli transformatsiya jarayonlarida hisob siyosatini takomillashtirish masalalari hali yetarlicha kompleks o‘rganilmagan. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi — O‘zbekistonda buxgalteriya hisobining milliy tizimini MHHS talablariga muvofiq takomillashtirish yo‘llarini tahlil qilish hamda ushbu jarayonda yuzaga kelayotgan to‘siqlarni bartaraf etish bo‘yicha ilmiy takliflar ishlab chiqishdir¹.

O‘zbekistonda buxgalteriya hisobi milliy tizimini modernizatsiya qilishning strategik yo‘nalishlari va mhhsga transformatsiya jarayonlari.

Buxgalteriya hisobini takomillashtirish jarayoni shunchaki bir tizimdan ikkinchisiga o‘tish emas, balki iqtisodiy tafakkurning tubdan o‘zgarishidir. O‘zbekiston sharoitida Buxgalteriya hisobining milliy standartlari (BHMS) uzoq yillar davomida soliq qonunchiligi bilan chambarchas bog‘liq holda rivojlandi.

¹ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o‘tish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi pq-4611-son qarori, 2020-yil 24-fevral.

Biroq, xalqaro investitsiyalarni jalb qilish uchun MHHS (IFRS) tamoyillariga o'tish ob'ektiv zaruriyatga aylandi. Bu jarayonda eng muhim bosqich — aktivlar va majburiyatlarni baholash metodologiyasini o'zgartirishdir. Milliy tizimda aktivlar asosan "tarixiy tannarx" bo'yicha baholansa, MHHSda "haqqoniy qiymat" (*fair value*) tushunchasi ustuvorlik qiladi. Bu esa aktivlarning bozor kon'yunkturasiga mos ravishda aks ettirilishini va korxonaning real moliyaviy holatini investorlar uchun ochiq ko'rsatilishini ta'minlaydi. Xalqaro standartlarning joriy etilishi nafaqat texnik jarayon, balki iqtisodiy barqarorlik omilidir. Moliyaviy hisoboti MHHSga asoslangan korxonalar xalqaro fond bozorlariga chiqish va arzonroq kapital jalb qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shaffof hisobot investorlar uchun risklarni kamaytiradi, bu esa korxonalariga uzoq muddatli investitsiyalarni jalb qilish imkonini beradi. Shuningdek, xalqaro audit kompaniyalari (Katta to'rtlik — *Big Four*) uchun MHHS asosidagi hisobotlarni tekshirish va tasdiqlash osonroq kechadi, bu esa ortiqcha transformatsiya xarajatlarini tejaydi².

Korxonalar moliyaviy hisobotlarini xalqaro standartlarga o'tkazishda bir qator tizimli muammolarga duch kelmoqda. Birinchidan, bu parallel hisob yuritish zarurati bo'lib, korxonalar ham milliy qonunchilik (soliq hisoboti uchun), ham xalqaro standartlar bo'yicha hisobot tayyorlashi kerak.

Ikkinchidan, nomoddiy aktivlar va gudvill (*ishchanlik obro'si*) kabi tushunchalarni baholashda milliy metodologiyaning yetarli emasligi kuzatilmoqda. MHHSda korxonaning brendi, mijozlar bazasi va intellektual mulki ham aktiv sifatida tan olinishi mumkin, bu esa korxonalar kapitalini sezilarli darajada oshiradi. Buxgalteriya hisobini takomillashtirishni zamonaviy IT-yechimlarsiz tasavvur etib bo'lmaydi³. ERP (*Enterprise Resource Planning*) tizimlarini joriy etish orqali inson omili sababli yo'l qo'yiladigan xatolarni minimal darajaga tushirish mumkin. Sun'iy intellekt va avtomatlashtirilgan tizimlar yordamida amortizatsiya hisobini avtomatik hisoblash va valyuta kurslari farqini real vaqt rejimida qayta baholash imkoniyati yaratiladi. Bu esa buxgalterning ish vaqtini tejab, uni texnik

² O'zbekiston Respublikasining "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi qonuni. o'rq-404-son, 2016-yil 13-aprel.

³ Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari. Xalqaro buxgalteriya hisobi standartlari kengashi materiallari.

ijrochidan moliyaviy tahlilchiga aylantiradi. Islohotlarning muvaffaqiyati bevosita mutaxassislarning bilim saviyasiga bog'liq. Buxgalter nafaqat raqamlarni hisoblovchi, balki moliyaviy ma'lumotlarni tahlil qilib, rahbariyatga strategik maslahatlar beruvchi tahlilchi darajasiga ko'tarilishi lozim. Buning uchun oliy ta'lim tizimida MHHS fanlarini o'qitish sifatini tubdan yaxshilash va xalqaro sertifikatlashtirish (*ACCA, CIMA*) tizimini ommalashtirish talab etiladi. Milliy tizimni takomillashtirish doirasida oliy ta'lim muassasalarida o'quv dasturlarini xalqaro talablarga moslashtirish va "Professional etika kodeksi"ni targ'ib qilish moliyaviy hisobotlarni soxtalashtirish holatlarining oldini olishda muhim o'rin tutadi⁴.

XULOSA

O'zbekistonda buxgalteriya hisobi milliy tizimini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish — iqtisodiy o'sishning muhim drayveridir. mhhsning to'liq joriy etilishi mahalliy korxonalariga jahon moliya bozorlariga chiqish imkonini beradi, hisobotlarning shaffofligini ta'minlaydi va investorlar ishonchini oshiradi. biroq, bu jarayon faqatgina qonuniy hujjatlar qabul qilish bilan cheklanib qolmasdan, kadrlar malakasini oshirish, raqamli infratuzilmani rivojlantirish va soliq qonunchiligini mhhs tamoyillariga moslashtirish bilan parallel ravishda olib borilishi lozim. kelajakda milliy standartlarni xalqaro mezonlar bilan uyg'unlashtirish nafaqat yirik korxonalar, balki kichik va o'rta biznes subyektlari uchun ham yangi iqtisodiy imkoniyatlar eshigini ochadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi pq-4611-son qarori, 2020-yil 24-fevral.
2. O'zbekiston Respublikasining "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi qonuni. o'rq-404-son, 2016-yil 13-aprel.

⁴ Avloqulov A.Z. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari. darslik. – t.: Moliya, 2021.

3. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari. xalqaro buxgalteriya hisobi standartlari kengashi materiallari.
4. Avloqulov A.Z. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari. darslik. – t.: Moliya, 2021.